

Arif AKBAŞ

Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı/ Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Anabilim Dalı Doktora öğrencisi, İstanbul, Türkiye (arifakbas@marun.edu.tr) <https://orcid.org/0000-0002-8480-4350>

**KITLIK, ŞİDDET VE SOVYET KAZAKİSTANI'NIN OLUŞUMU:
1932-1933 OLAYLARI***

Öz: Bu makalede Grozin Andrey Valentinoviç'in "Golod 1932 - 1933 godov i politika pamyati v Respublike Kazakhstan" (Kazakistan Cumhuriyeti'nde Politik Bellek: 1932-1933 Kıtılığı) kitabı Weberci yorumlayıcı [Verstehende] yaklaşım çerçevesinde incelenip tanıtılacaktır. Kitap, XX yüzyılın 30'lu yıllarındaki kıtlık konusunu inceleyen Rusça Kazak tarihçiliği ve tarihi gazeteciliği çalışmalarına ayrılmıştır. Kazakistan topraklarında geçen tarihi konu, cumhuriyetteki "hafıza siyaseti" bağlamında analiz edilmektedir. Toplumun geçmişle ilgili fikirlerini düzenleyen, hükümet kurumları tarafından bilinçli olarak oluşturulan ve uygulanan ideolojik, bilgilendirici ve politik bir strateji olduğu açıklanmaktadır. Kazakistan'da 1932-33 yıllarında yaşanan felaket, Kazakça "Aşarşılık" olarak bilinmektedir. Kolektifleştirme resmi politikasının neden olduğu bu siyasetle "dekulakizasyon" uygulanmıştır. Bolşevikler tarafından 1925'ten itibaren tarımda kapitalist unsurların kademeli olarak yer değiştirmesi ve mülk statüleri ile üretim araçlarına emek kiralamaya yönelik tutumlarına göre belirlenen, sömürücü bir sınıf olarak kulakların ortadan kaldırılmasıyla sonuçlanmıştır. Merkezi yetkililer gıda satın alma planında bir artışa karar vermişlerdir. Aslında göçebelerin tüm çiftlik hayvanlarına el koymuşlardır. Kazakistan'da bu kıtlığa "Goloshchekinsky" felaketi adını vermek de gelenektir. Kitlesele kıtlık sırasında çok sayıda Kazak açlık nedeniyle ölmüştür. Bu politika sebebiyle Kazaklar öz yurtlarında azınlığa dönüşmüştür. Bu felaket döneminde 1,3 ü Kazak olmak üzere tahmini 1,5 milyon civarında insan ölmüştür. Kıtlık nedeniyle bazı Kazaklar başta Çin, Afganistan ve Türkiye olmak üzere

---

*Geliş Tarihi: 17 Eylül 2023 – Kabul Tarihi: 13 Aralık 2023

Date of Arrival: 17 September 2023 – Date of Acceptance: 13 December 2023

Келген күні: 17 қыркүйек 2023 ж. – Қабылданған күні: 13 желтоқсан 2023 ж.

Поступило в редакцию: 17 сентября 2023 г. – Принято в номер: 13 декабря 2023 г.

DOI: 10.59358/ayt.1361857

başka ülkelere kaçmaya başlamışlardır. Kıtılığın ana nedeninin kollektifleştirme olduğuna inanılmaktadır. Bazı tarihçiler bu olayı soykırım olarak değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: 1932-1933 Kıtılığı, Kolektifleştirilme, Kazakistan'da açlık, Goloshchekinsky felaketi, Kazak soykırımı

Arif AKBAŞ

Lecturer Asst., Sivas Cumhuriyet University, Yıldızeli Vocational School, Marketing and Advertising Department, Public Relations and Promotion Program, Marmara University, Middle East and Islamic Countries Research Institute, Middle East Sociology and Anthropology Department PhD student, Istanbul, Turkey (arifakbas@marun.edu.tr)
<https://orcid.org/0000-0002-8480-4350>

FAMINE, VIOLENCE AND THE FORMATION OF SOVIET KAZAKHSTAN: EVENTS OF 1932-1933

Abstract: In this article, Grozin Andrey Valentinovich's book "Golod 1932 - 1933 godov i politik pamyati v Respublike Kazakhstan" (Political Memory in the Republic of Kazakhstan: The Famine of 1932-1933) will be examined and introduced within the framework of the Weberian interpretive [Verstehende] approach. The book is devoted to the work of Kazakh historiography and historical journalism in Russian, examining the topic of famine in the 30s of the XX century. The historical issue, which takes place on the territory of Kazakhstan, is analyzed in the context of "memory politics" in the republic. It is explained that it is an ideological, informational and political strategy consciously created and implemented by government institutions that regulates society's ideas about the past. The disaster that took place in Kazakhstan in 1932-33 is known as "Asharshylyk" in Kazakh language. "Dekulakization" was implemented with this policy caused by the official policy of collectivization. The gradual displacement of capitalist elements in agriculture by the Bolsheviks from 1925 onwards resulted in the elimination of the Kulaks as an exploitative class, determined by their property status and their attitude towards hiring labor for the means of production. Central authorities have decided on an increase in the food purchasing plan. In fact, they confiscated all the livestock of the nomads. In Kazakhstan, it is also customary to call this famine the "Goloshchekinsky" disaster. During the mass famine, many Kazakhs died of hunger. Due to this policy, Kazakhs turned into a minority in their own right. During this disaster, an estimated 1.5 million people died, 1.3 of whom were Kazakhs. Due to the famine, some Kazakhs began to flee to other countries, especially China, Afghanistan and Turkey. It is believed

that the main cause of the famine was collectivization. Some historians consider this event as genocide.

Keywords: Famine of 1932-1933, Collectivization, Famine in Kazakhstan, Goloshchekinsky disaster, Kazakh genocide

0. Giriş

1925'te Tüm Birlik Komünist Partisi'nin (Bolşevikler) ünlü figürü Philip Goloshchekin, Kazkraikom'un ilk sekreteri olarak atandı. Yönetiminin ilk iki yılını (1925-1927) Kazak bölgesinde geçirdi. O zamanlar Kazakların büyük çoğunluğu yarı göçebeydi. 1926 nüfus sayımına göre Kazakların dörtte biri yerleşikti, %6'sı tüm yıl boyunca dolaşıyordu ve %65'ten fazlası yarı göçebeydi (Yani sadece yaz aylarında dolaşıyorlardı) (Kindler, 2017, s. 31) Bu yıllarda insanlar hayvanlarından, mallarından mahrum bırakıldı ve polis nezaretinde "yerleşim noktalarına" gönderildi. Tek bir yerde toplanan büyük sürüleri beslemek imkânsız olduğundan, kolektif çiftliklerin ihtiyaçları için talep edilen sığırlar yerinde kesildi. 1933'e gelindiğinde 40 milyon büyükbaş hayvanın yaklaşık onda biri kalmıştı. Kazaklar bu tür eylemlerden öncelikle zarar gördüler çünkü hayvancılık ana ve çoğu zaman da tek yiyecek kaynağıydı (Kindler, 2017, s. 31).

Kıtlığa yol açan yıllarda, birbiriyle bağlantılı birçok faktör, bu vahim durumu daha da kötüleştirmede önemli bir rol oynadı. Tarihsel bağlam, Orta Asya'daki demografik değişimler ve geleneksel göçebe hayvancılık uygulamalarının karmaşık bir etkileşimi ile şekillenmiş olup, özellikle et ve süt ürünlerine dayalı bir beslenme etrafında şekillenmiştir. Kazakların göçebe yaşam tarzı, bölgenin sert iklimi ve değişken arazi koşulları nedeniyle otlatma kaynaklarının öngörülemez mevcudiyetine bir tepki olarak sürünün geniş bozkırlarda mevsimlik hareketini içeriyordu. Sonuç olarak, özellikle uzun ve sert kışlar sırasında hayvan etinden elde edilen ete bağımlılık, Kazak bozkırlarında hayatta kalmanın temel bir yönü haline geldi (Cope, 2013, s. 33).

Bölgedeki nüfus önemli sayıda göçebe Kazak çoban tarafından belirlendiğinden, demografik manzara da önemli bir rol oynadı ve bu da geçim için hayvancılığa bağımlı olunmasına katkıda bulundu. Hayvan yetiştirme ve etlerini tüketmeye ilişkin geleneksel uygulamalar, Kazakistan'ın kültürel normları ve tarihi gelenekleriyle karmaşık bir şekilde bağlantılıydı (Breyfogle, 2018, s. 5-10). Ancak göçebe hayvancılığın yok edilmesinin kökleri 19. yüzyılda Rusya'nın Orta Asya'yı fethiyle başladı ve

bu önemli bir dönüm noktası oldu. Rus yetkililer, geleneksel göçebe yaşam tarzını dönüştürmeyi amaçlayan, tarım odaklı bölgedeki Rus köylülerini cezbetme çabası olarak verimli toprakların açık artırmaya çıkarılmasını da içeren değişiklikler başlattı (Dawisha & Barrott, 1997, s. 203-204). Arazi kullanımı ve ekonomik faaliyetlerdeki bu değişiklik, Kazak pastoralistler tarafından bin yıldır sürdürülen hassas dengeyi bozdu, göçebe hareketliliğin azalmasına ve tahıl tüketiminin artmasına neden oldu (Breyfogle, 2018, s. 8).

Bu değişiklikler, 20. yüzyılın başlarında bölgenin daha sonraki yıkımlarla boğuşması nedeniyle daha fazla aksaklığa zemin hazırladı. Rus Devrimi ve ardından gelen Rus İç Savaşı işleri daha da bozdu. Bu durum, Bolşevik hükümetinin benimsediği *Prodravyorstka* politikası ve şiddetli aralıklı kuraklığın zaten zorlayıcı etkileriyle birleştiğinde daha da kötüleşti; bu politika, kentsel nüfusu desteklemek için kırsal alanlardan tahıl talep edilmesini ve 1919-1922 Kazak kıtlığına yol açan ihracatı içeriyordu. Olayda tahminen 400.000 ila 2 milyon insan ölmüştür (Everett-Heath, 2003, s.7). 1922’de Sovyetler Birliği’nin kurulmasıyla Kazakistan, Sovyet otoritesinin alanına girdi. Bu geçiş, bölgeyi Sovyet hükümetinin uyguladığı politikaların, özellikle de Joseph Stalin önderliğinde uygulanan ilk beş yıllık planın etkisi altına soktu. Bu politikaların merkezinde, özel toprak mülkiyeti ve emeğin kolektif çiftçiliğe entegre edilmesini içeren bir uygulama olan tarımın kolektifleştirilmesi dürtüsü vardı (Daly, 2017, s. 1-5).

Bu yıllarda insanlar hayvanlarından, mallarından mahrum bırakıldı ve polis nezaretinde “yerleşim noktalarına” gönderildi. Tek bir yerde toplanan büyük sürüleri beslemek imkânsız olduğundan, kolektif çiftliklerin ihtiyaçları için talep edilen sığırlar yerinde kesildi. 1933’e gelindiğinde 40 milyon büyükbaş hayvanın yaklaşık onda biri kalmıştı. Kazaklar bu tür eylemlerden öncelikle zarar gördüler çünkü hayvancılık ana ve çoğu zaman da tek yiyecek kaynağıydı. Kıtlık durumu, tek yiyecek ve hayatta kalma kaynağı olan tüm çiftlik hayvanlarına yağmacı bir şekilde el konulmasını önlemeye yönelik girişimlerin Kızıl Ordu birimleri tarafından sert bir şekilde bastırılmasıyla daha da kötüleşti. Bazı aullar ve rular (kabileler) hayvanlarını kurtarmak için göç etmeye başladığında, Kızıl Ordu müfrezeleri, sözde “Basmacı çetesini” tutuklayıp yok etmek için onları durdurmak üzere gönderildi.

Öncelikle Kazak halkı mera ve ekilebilir arazilerin yeniden dağıtılması, müsadere, gıda vergisi, zorunlu yerleşim ve kolektifleştirme sırasında şiddete maruz kaldı. Bütün mallarını, mülklerini, aletlerini, hatta depolarını kaybeden Kazaklar aç kaldı ve mülteci durumuna düştü. Tarımda üretim miktarı hızla azaldı. Hayvancılık derin bir depresyona girdi.

Kolektifleştirme arifesinde Kazakistan'da 40,5 milyon büyükbaş hayvan vardı ve 1 Ocak 1933'te yalnızca 4,5 milyon kişi kalmıştı. 1931-1933 yıllarında tüm Kazakistan'ı etkisi altına alan kıtlık nedeniyle cumhuriyetin 6,2 milyon insanından 2,1 milyonu telef oldu. Goloshchekin, öncelikle Kazak halkını açlığa ve sürgüne zorladı. Ağlayan bir anne, ciyaklayan bir çocuk ve kararmış ceset kokan Kazak bozkırları Bolşevik deneyinin sonuçlarıydı (Qoygeldiev - Tölewbaev & Qasımbaev, 2007, s. 304).

1. Kazakistan Cumhuriyeti'nde Politik Bellek: 1932-1933 Kıtlığı

Bu çalışma “Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti”nde 1932-1933 kıtlık felaketi” temasıyla ilgili olarak tarih kitaplarının değerlendirilmesine ayrılmıştır. Çalışma temelde altı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler sırasıyla: Bölüm 1 Kazakistan'da modern tarih yazımında mitolojikleştirme, Bölüm 2 Kolektifleştirme yıllarında Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde yönetici seçkinlerin durumu, Bölüm 3 Kazakistan'da kolektifleştirme süreci ve yöntemlerin uygulamaları, Bölüm 4 Kolektifleştirme kurbanlarının sayısına ilişkin Kazakistan tahminleri (Cumhuriyetteki olaylar), Bölüm 5 1932-1933 kıtlığının Kazakça Rusça tarih yazımı: 90'lar; XX yüzyıl, Bölüm 6 Son yıllarda 1932-1933 kıtlığının tarih yazımı şeklindedir (Grozin, 2014, s. 3). Çalışmanın ana konusunu Kazakça Rusça tarih yazımı ve tarih gazeteciliği, 30'lu yılların kıtlık sorununa ilişkin değerlendirmelerin gelişimi ve dönüşümü oluşturmaktadır. XX yüzyıl 1991-2011 döneminde Tarihsel ve ideolojik değişimlerin etkisi altında, Kazakistan'ın bilimsel literatüründe ve kitle iletişim araçlarında “Kazak Felaketi” konularını ele alma konusundaki ana yaklaşımların özellikleri araştırılmıştır.

Kazakistan'da 1932-33 yaşanan kıtlık yılları, kolektifleştirmenin neden olduğu tüm birlik kıtlığının sadece bir kısmıdır. [En şiddetlisini Kazakistan ve Kazaklar yaşamıştır.] Merkezi otoriteler tarafından gıda tedarik planındaki artış, Kazakların çiftlik hayvanlarına el konulması ve göçebelerin yerleşik bir yaşam tarzına geçişi için zorunlu bir yol seçmesi planları (yerleşikleştirme) bu kıtlığa sebep olmuştur. Rejim tarafından zorla göçbeleri ve yarı göçbeleri yerleşik tarım biçimlerine aktarmaya yönelik kampanyalar düzenlenmiştir. Kazakistan, yeni ve yakın tarihi sürecinde, açıkça farklılaşmış en az üç modernleşme modeli deneyimlemiştir: Rus-İmparatorluğu, Sovyet ve Sovyet sonrası dönemler. İlk modernizasyon modeli imparatorluğa dayalı olduğundan sömürgeci bir karaktere sahipti. Sovyet Dönemi ise yerel çıkarların bastırılması ilkesi dayalı olup yine tepeden inme zorlayıcı bir model getirmekteydi. Sovyet modelinde ulusal ilişkiler tam tersine aktif bir etkileşim ve manipülasyon alanıydı. Ancak ilk

bakışta şaşırtıcı bir şekilde Kazakistan'ın en çok acı çektiği yer Sovyet modernleşme sürecindeydi. Büyük can kaybı (nüfusun yüzdesi olarak en az yarısı) yaşanmıştı. Ve burada şüphesiz akademik araştırmacıların ve tarihçilerin ortaya çıkarmaya çalıştığı bir mantık vardı. Göçebe halkın yerleşik düzene geçirilmesi süreci büyük acılara ve ölümlere sebep olmuştur (Grozin, 2014, s. 4).

Bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti'nde [üçüncüsü] konuyla ilgili “tarihsel ve gazetecilik” metinler dizisi çerçevesinde ele alınan sorun, 1932-1933 kıtlığına adanmış akademik çalışmalardan birçok kez daha üstündür. Ne yazık ki, geçen yüzyılın otuzlu yıllarında Kazakistan topraklarında meydana gelen süreçlere adanmış çok az ciddi bilimsel çalışma vardır. Kitle bilinci üzerine tarihsel gazetecilik, gerçek bilimsel araştırmayı ve etkisinin derecesini önemli ölçüde aşmaktadır. Bu yüzden yazarın görüşüne göre tarihsel gazetecilik incelemeleri önemli bir analiz konusu olmalıdır. Unutulmamalıdır ki hafıza, politikaları ön plana çıkmaktadır. Modern sosyal ve politik durumu geçmişe yönelik bir tutum olarak değil, onun bireysel unsurlarını değiştirme ihtiyacını yarattığı bir plan olarak görmek gerekir. Geçmişle yüzleşmeye yönelik önceki stratejilerin geçerliliğini yitirdiği ortaya çıkmaktadır. SSCB'nin ve komünist ideolojinin çöküşünden sonra, tüm Sovyet sonrası alanda ve onun ayrılmaz parçası olarak Kazakistan için, eski “Sovyet” tipi hafızayı dönüştürme ve onu yenisiyle değiştirme sorunu özellikle önemli hale gelmiştir. Bağımsızlığını yeni kazanan diğer devletlerde olduğu gibi Kazakistan'da da, modern devlet politikasının önceliklerini karşıladığı değerlendirilen bu tür tarihi bilgilerin devlet kaynaklarının yardımıyla desteklenmesi ve aktarılması başlamıştır. Bellek siyasetinin belli bir olguyu temsil etmeye yönelik amaçlı bir faaliyet olduğunu söyleyebiliriz. Modern siyasette talep gören geçmişin imajı bağlamında, çeşitli uygulamalar aracılığıyla hem tarih bilimi hem de tarihi gazetecilik ön plana çıkmaktadır. Hafıza siyaseti olgusu nedir? Bu ifadenin kendisi medyada ve sosyo-politik alanda oldukça sık duyulmaktadır. Çoğu zaman duygusal şekilde, çeşitli olgular gerçek politik ve kurumsal bileşenlerinin ciddi bir analizi yapılmadan değerlendirilmektedir (Grozin, 2014, s. 6).

Genel olarak siyaset ve özel olarak hafıza siyaseti, onu diğer “anma-yurtsever” faaliyetlerden ayıran bazı temel özelliklere sahip olmalıdır. Hafıza siyasetinin temel özellikleri: Tutarlılık, dönüşlülük, rasyonellik, amaçlılık, aktif ve yayımcı karakterde olmalıdır. Yapılan eylemlerin geleceği yönlendirmesi nedeniyle ulusal hafıza kurumlarının karmaşık çok düzeyli bir strateji veya sistem halinde oluşturulması ve düzenlenmesini gerekli kılar. Ayrıca bu politikanın hayata geçirilmesi için mekanizmalara,

modern ve etkili araçlara sahip olması gerekmektedir. Hafıza siyaseti, ister ulus ister etnik köken olsun, her büyük topluluğun işleyişinin ayrılmaz bir parçasıdır. Toplumsal gruplar ve modern devlet için çok mühim bir konudur. Paylaşılan bir hafıza olarak topluluk hafızası yeniden düzenlenir. Bunu kim, nasıl, ne şekilde yapıyor? Bellek ve tarih arasındaki ilişki pek çok kişinin merak ettiği bir araştırma konusudur (Grozin, 2014, s. 7).

2. Kazakistan'da Modern Tarih Yazımında Mitolojikleştirme

Modern tarih yazımı durumunun bir özelliği; Kazakistan Cumhuriyeti'nde, ülkenin tarihsel gelişimindeki önemli olayları kapsayan iki bilimsel yönün varlığıdır [Tarih yazımı ve Mitolojikleştirme]. Her iki hareketin de ana teması Kazakistan'ın Rusya'ya ilhakı, Kazakların ulusal kurtuluş hareketleri, imparatorluk hükümetinin sömürge kenar bölgelerine yönelik politikası ve Sovyet dönemi sorunlarıdır. Bu yönlerden biri çerçevesinde, aslında 20-30'ların erken dönem Sovyet konseptine bir geri dönüş yaşandı. XX yüzyılda Rusya'nın Kazak halkına getirdiği “en büyük kötülük” olarak, sömürge ve Sovyet dönemlerinin geleneksel ekonominin sosyo-ekonomik biçimlerinin baltalandığı ve ulusal kültürün yok edildiği bir dönem olduğu kanısı oluştu. Yazara göre bu yön aşırı önyargı ile karakterize edilmiştir: “Bazı tarihsel mağduriyetler ve adaletsizliklerle ilişkili Kazak halkının ‘tarihsel rolünü küçümsemediği’ için” (Grozin, 2014, s. 8). Bununla aşırı duygusal yüklü bir yaklaşım, sosyal ilişkileri, göçebe yaşamı ve bir bütün olarak Kazakistan'ın tüm sömürge öncesi dönemini idealize eden çok sayıda eserin ortaya çıkmasıyla ilişkilidir (Grozin, 2014, s. 8).

Bu eserler içinde K. Daniyarov, A. Baybatsh, A. Bakhti, A. Kuzembayuly, E. Abil ve diğerleri gelenekselin idealleştirilmesine ek olarak, Rusya'nın emperyalist ve Sovyet politikalarının Kazakistan'a yönelik keskin olumsuz değerlendirmelerini içermektedir. [Büyük oranda bu yazarların söylediklerinde doğruluk payı vardır. Söz konusu kırım Kazak toplumunun yapısının değişmesine ve Kazak etnik grubunun aşırı yaşanmasına neden olmuştur.] Bu yöne paralel olarak daha dengeli çalışmalarla temsil edilen değerlendirmeler de vardır. N. Masanov, I. Erofeeva, B. Abdrakhmanova, Zh. Dzhampeisova ve tarihçi M. Sembinov gibi akademisyenler konuya daha itidalli yaklaşmışlardır. “Bugün Kazak tarih yazıcılığı, tarihi geçmişini kapsama konusunda belli bir nihilizmden, daha dengeli ve sınanmış görüş ve kavramların oluşumuna geçiş aşamasındadır” (Grozin, 2014, s. 9).

Bu durumda temel gerçek şu ki Kazakistan tarihi bilimi çeşitli yönelimlerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Örneğin genel olarak karakterize edilebilecek bilimsel olmayan eğilimler mitolojikleştirmek gibidir. Aynı zamanda ülke tarihindeki herhangi bir sorunun incelenmesi bu “yeni”nin

doğrudan etkisi altındadır. [Efsaneler yaratmak vb.] Metodolojinin sloganlarının açığa çıkardığı mit yaratma enerjisi mantık öncesi çoğulculuk ve akademikçiliğe alternatiftir. Gerçekten bilimsel zihinler için verilen mücadelede Kazakistan'da bilimsel üstünlüğün kazandığı yönündedir. Yazara göre bu çatışma sosyal açıdan önemlidir. Mitlerin hakimiyeti şu anlama gelecektir: Toplumun ulusal fikri anlamaya yönelik yönelimin arttığı bir gerçek söz konusudur. [Bir zamanlar tecrit edilmiş bir ulus olan Kazaklar kendi yurtlarında yine hâkim öge haline gelmişlerdir.] Tarih duyguları harekete geçirmenin en güçlü araçlarından biridir. Hem bütünleşmenin hem yaratımın hem de bölünmenin bir aracı olarak eşit derecede hareket edebilen kolektif bir kimlik oluşturabilir. [Kazak toplumunun çok etnikli bir yapısı vardır.] Görünüşe göre Kazakistan Cumhuriyeti yönetimi de bunun oldukça farkındadırlar. Teorik olarak her türlü kavram yanılıgısı anlaşılabilir ve açıklanabilir. Tarihsel gerçeklerin yorumlanmasında hatalar, ancak bunların fırsatçı tahrifatlarının, dayatmalarının bariz tezahürleri savunulamaz ve düpedüz yanlış hükümleri toplumun entelektüel kısmında reddedilmektedir (Grozin, 2014, s. 10). Grozin, konuyu büyük oranda Rus bakış açısıyla ele almaktadır. Birçok gerçeği ne yazık ki toplumsal uzlaşma adına görmezden gelmektedir. Kazakistan tarihçiliğinin de bu olayın büyük bir kırım/ afet ya da felaket olarak yansımaları son derece normaldir. Grozin, yanlı çalışmasında büyük oranda “Ağlayan Bozkır” gerçekliğini ve “Aşarşılık” ya da “Goloşçekindik Genocid”ini normalleştirmeye çalışmaktadır.

3. Sonuç ve Değerlendirme

Otuz yıldır Kazakistan'da kendine müşahhas bir tarih bilimi gelişmektedir. Kazakistan tarih yazım geleneği “1932-1933 Açlık Olayları”na olabildiğince objektif/ nesnel yaklaşmaktadır. Büyük bir kırım yaşamış halkın bu konuyu tarih eserlerinde yansıtması son derece normaldir. “Kazakistan’ın yeni bir ulusal tarihinin oluşumu karmaşık ve bazen çelişkilidir. Tarih yazımının gelişim sorunlarıyla ilişkili süreç geçmişteki geleneklerle de bağlantılıdır” (Grozin, 2014, s. 169). Tarih yazımı geleneğinin kendisi ve daha geniş anlamda konuşursak cumhuriyetteki hafıza siyaseti, gelişiminde bir dizi aşamadan geçmiştir. Yazara göre temelde, kendi özelliklerini tarihsel gerçeklik algısına sokan Rus bilgi alanına kapatmıştır. Aslında Kazak tarihçileri Sovyet Tarihçiliğinin etkisinden kurtulmaya çabalamaktadırlar. Kendi milli tarihlerini yeniden eski dönemi reddederek kurgulamaya çalışmaktadırlar. Bu ise yeni kurulan bir devlet olan Kazakistan Cumhuriyeti’nce gayet normal bir durumdur.

SSCB’nin çöküşü, Rusya ile Kazakistan arasındaki bilimsel bağların kopmasına yol açmıştır. Kazakistan’ın bağımsızlığını kazanması tarihte

KITLIK, ŞİDDET VE SOVYET KAZAKİSTANI'NİN OLUŞUMU: 1932-1933 OLAYLARI

başka yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Kişinin kendi tarihini algılamasına, öncekilerin reddedilmesine ve yeni kavram ve paradigmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Halkın tarihi hafızayı yeniden canlandırma arzusu hem olumlu hem de olumsuz faktörlerin kaçınılmaz etkisine tabidir. Yazara göre Kazak tarihçiliği, “iddialı mit yaratma biçiminde amatörlüğün agresif saldırısı gibi bir olguyu içerir. Rasyonel bilginin temellerini baltalamak, akademik bilimi itibarsızlaştırmaktadır” (Grozin, 2014, s. 169). Aynı zamanda Kazak tarihçiliği hem bireysel olayların yeniden değerlendirilmesinde hem de tarihsel bilgi sürecinin genişletilmesinde önemli bir başarı elde etmiştir. Sovyet Dönemi’nde tartışmaya kapalı olan gerçekler açıklanmaya başlanmıştır. Bu durum objektif, bilimsel bilgi ile “halk tarihi” arasındaki yüzleşmenin bir sonucudur ve Kazakistan’ın tarih biliminin geleceği buna bağlıdır. Devletlerin tarihi üzerinde çalışan her kimse, yaptığı işten çok sorumlu olmalıdır. Grozin’e göre; “öyle görünüyor ki, tüm Sovyet sonrası cumhuriyetlerde olduğu gibi Kazakistan için de hem bilimsel düzeyde hem de geniş kamu bilincinde, tarihte mit yaratmanın eleştirisi sorununa daha fazla dikkat edilmesi yönünde acil bir ihtiyaç var” (Grozin, 2014, s. 170).

1930-1933 yılları arasında Kazakistan’da yaşanan kıtlık, 1930’larda Sovyetler Birliği’nde yaşanan ve 1930’dan itibaren Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nde bir milyondan fazla kişinin hayatına mal olan trajik bir vakadır. Kurbanların kesin sayısı tartışmalıdır ve Sovyet bürokrasisindeki kaos, açıklıktan ölmek üzere olan nüfusun kitlesel göçü ve Doğu Avrupa’daki dekulakizasyon kurbanlarının göçü nedeniyle ölü sayısının belirlenmesi daha da zorlaşmaktadır. Kıtılıktan özellikle Kazaklar ve Ukraynalılar orantısız bir şekilde etkilenmiştir. Kazak kıtlığı, daha sonra Ukrayna’da “Holodomor” ve güneybatı Rusya’da yaşanan kıtlıklar gibi, Stalinist ekonomi ve tarım politikaları tarafından tetiklenmiştir. Etkilenen ülkelerin ulusal kimliğini kırmak için özel olarak ne ölçüde kullanıldıkları şu anda birçok araştırma konusudur.

Stalin’in göçebeleri “yerleşikleşme” politikası Kazakistan’da yaşayan Kazakların hayatını sosyo-ekonomik açıdan direkt etkilemiştir. Bu durum tarihi belgelerle de sabit bir konudur. Aralık 1991’den bu yana bağımsız olan bugünkü Kazakistan Cumhuriyeti’nde, 2010’lardan bu yana kıtlığın anılmasına ilişkin büyüyen bir kültür vardır. Kazakistan’da kıtlık meselesine yönelik sosyal ilgi kesinlikle mevcuttur, ancak Kazak liderliği, kıtlığın sosyal tartışmaları yoluyla Rusya-Kazak ilişkilerini ve Kazakistan’daki Rus azınlığın ruh halini tehlikeye atmamaya dikkat etmektedir. Bu konuyla ilgili Sarah Cameron, Robert Kindler, Niccolò Pianciola, Isabelle Ohayon, Robert Conquest, Martha Brill Olcott vb. Batılı

tarihçiler de konuyla ilgili çalışmalar yapmışlardır. Devletin ve partinin geçmişine yönelik eleştirilerin hoş karşılanmadığı Sovyetler Birliği tarih yazımında, 1925 ile Ocak 1933 arasında KASSR’de parti lideri olan Filipp Isayevich Goloshchokin, kabul edilen birkaç hatanın günah keçisi olmuştur. Hiç kimse bu işlerin asıl arkasında olan kişiyi yani Stalin’i görmemiştir.

Kaynakça

- Kindler, R. (2017). *Stalinskiye kochevniki. Vlast’ i golod v Kazakhstane*. Moskva: ROSSPEN.
- Cope, T. (2013). *On the Trail of Genghis Khan: An Epic Journey Through the Land of the Nomads*. London: Bloomsbury.
- Breyfogle, Nicholas B. (2018). *Eurasian Environments: Nature and Ecology in Imperial Russian and Soviet History*. London: University of Pittsburgh Press.
- Dawisha, K. & Barrott, B. eds. (1997). *Conflict, Cleavage, and Change in Central Asia and the Caucasus*. London: Cambridge University Press.
- Everett-Heath, T. (2003). *Central Asia: Aspects of Transition*. London: Routledge.
- Daly, J. (2017). *Written at Leland Stanford Junior University. Hammer, Sickle, and Soil: The Soviet Drive to Collectivize Agriculture*. Stanford California: Hoover Institution Press.
- Qoygeldiev, M. - Tölewbaev, Ä. & Qasimbaev, J. (2007). *Qazaqstan Tarixi: Asa mañızdı kezeñderi men ğilmi мәseleleri*. Jalpı bilim beretin mekteptiñ qoғamдық- gwmantarlıq baғıtındaғı 11-sınıbına arnalğan oqwlıq. Almatı: «Mektep» Baspası.
- Grozin, A. V. (2014). *Golod 1932-1933 godov i politika pamyati v Respublike Kazakhstan/ Institut vostokovedeniya RAN*. Moskva: IV RAN.

Аңдатпа: Бұл мақалада Макс Вебердің интерпретациялық көзқарасы контекстінде Андрей Валентинович Грозиннің «Голод 1932 - 1933 годов и политика памяти в Республике Казахстан» (Political Memory in the Republic of Kazakhstan: The Famine of 1932-1933) атты кітабы қарастырылып, талданған. Бұл зерттеу орыс тілінде берілген қазақ тарихнамасы мен тарихи публицистикасына тоқталып, XX ғасырдың 1930 жылдарындағы ашаршылық оқиғаларын түсіндіруге арналған. Қазақстан аумағында орын алып жатқан зерттелетін тарихи мәселе мемлекеттік институттардың өткенді ұжымдық қабылдауды

KITLIK, ŞİDDET VE SOVYET KAZAKİSTANI'NİN OLUŞUMU: 1932-1933 OLAYLARI

қалыптастырудағы жүйеленген және идеологиялық бағдарланған тәсілі болып табылатын «есте сақтау саясаты» тұжырымдамасы аясында талданады. Осы тұрғыда қазақ тілінде осы оқиғаларға қатысты қолданылатын «Ашаршылық» термині қарастырылады. Қазақстандағы «Голощекин апаты» деп аталатын 1932-33 жылдардағы ашаршылық ұжымдастыру саясатының, соның ішінде көшпелілердің малын тәркілеуді қамтитын «деулакизация» саясатының нәтижесі болды. Кулактарды жоюға бағытталған бұл саясат жаппай аштыққа жалғасып, қазақтардың қырылуына әкелді. Осы апаттың салдарынан 1,5 миллионға жуық адам қайтыс болса, оның 1,3 миллионы қазақ халқының өкілдері болды. Сонымен қатар қазақтардың бір бөлігі басқа елдерге, соның ішінде Қытай, Ауғанстан, Түркия елдеріне қоныс аударуға мәжбүр болды. Бұл кезеңдегі оқиғаларды кейбір тарихшылар геноцид деп санайды.

Кілт сөздер: 1932-1933 жылдардағы ашаршылық, ұжымдастыру, Қазақстандағы ашаршылық, Голощекин апаты, қазақ геноциді

(Ариф АҚБАШ. АШАРШЫЛЫҚ, ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ ЖӘНЕ КЕНЕСТІК ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚҰРЫЛУЫ: 1932-1933 ЖЫЛДАРДАҒЫ ОҚИҒАЛАР)

Аннотация: В представленной статье, в контексте интерпретативного подхода Макса Вебера, подвергается рассмотрению и анализу книга Андрея Валентиновича Грозина, озаглавленная «Голод 1932-1933 годов и политика памяти в Республике Казахстан». Данное исследование сосредотачивается на казахской историографии и исторической публицистике, представленной на русском языке, и посвящено трактовке событий голода в 1930-е годы XX в. Исследуемая историческая проблема, развертывающаяся на территории Казахстана, подвергается анализу в рамках концепции «политики памяти», представляющей собой систематизированный и идеологически ориентированный подход государственных институтов к формированию коллективного восприятия прошлого. В данном контексте рассматривается термин «Ашаршылық», используемый на казахском языке для обозначения указанных событий. Голод в 1932-33 годах, часто называемый «Голощекинской катастрофой» в Казахстане, был результатом политики коллективизации, включая «раскулачивание», которое включало конфискацию скота у кочевников. Эта политика, направленная на ликвидацию кулачества, привела к массовому голоду и смертям многих казахов. Оценивается, что в результате этой катастрофы погибли около 1,5 миллиона человек, из которых 1,3 миллиона были

ARIF AKBAŞ

представителями казахского народа. Кроме того, некоторые казахи вынуждены были мигрировать в другие страны, в том числе в Китай, Афганистан и Турцию. События указанного периода некоторыми историками рассматриваются как потенциальный геноцид.

Ключевые слова: Голодомор 1932-1933 годов, коллективизация, голодомор в Казахстане, катастрофа Голощекинского неба, геноцид казахов

(Ариф АКБАШ. ГОЛОД, НАСИЛИЕ И ФОРМИРОВАНИЕ СОВЕТСКОГО КАЗАХСТАНА: СОБЫТИЯ 1932-1933 ГГ.)

Yazar Katkı Oranı (Author Contributions): Arif AKBAŞ (%100)

Yazarların Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

UDC 94(574)

DBTBL 03.20